

ПЕДАГОГІКА

УДК 37:001.895

Віра Ковальчук

(Івано-Франківськ, Україна)

**НАУКОВО-ДОСЛІДНИЦЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ МАЙБУТНІХ ВИКЛАДАЧІВ
ВИЩОЇ ШКОЛИ**

Анотація. У статті науково обґрунтовано модель цілеспрямованого формування навиків науково-дослідницької діяльності майбутніх викладачів закладів вищої освіти. Визначено мету, охарактеризовано методологічні підходи, принципи, зміст, педагогічні умови, етапи, педагогічні технології, методи і форми, висвітлено діагностичні аспекти формування цієї властивості особистості педагога. Систематизовано науково-практичні дії щодо оволодіння майбутніми магістрами спеціальності „Освітні, педагогічні науки” дослідницькими знаннями, уміннями та якостями.

Ключові слова: викладач, науково-дослідницька діяльність, модель, науково-педагогічне дослідження, магістрант

Vira Kovalchuk

The Research Activity of Future Teachers in Higher Education

Annotation

The article focused scientifically grounded model of the research activity of teachers in high ereducation. Defined purpose, described competence, activity, systemic and student-centered methodological approach esunity which is systemic methodology of scientific research. The scientific and practical actions for mastering the future masters of the specialty "Educational, pedagogical sciences" with research knowledge, skills and qualities are systematized.

Keywords: teacher, research activity, model, scientific and pedagogical research, magistrate.

Сучасність висуває нові вимоги до особистості педагога закладу вищої освіти, його діяльності. Тому проблема підготовки викладачів є вкрай актуальною. Рівень педагогічного процесу у закладах вищої освіти має бути якісним і вимагає суттєвого переосмислення і модернізації. Сьогодні провідним критерієм підготовки магістра спеціальності „Освітні, педагогічні науки” до професійної діяльності є володіння ним уміннями і навичками ефективно здійснювати науково-дослідну діяльність та бути спроможним організувати продуктивну науково-дослідну роботу студентів. Моделювання цього процесу на сьогодні стає актуальним науковим завданням.

Проблема підготовки майбутніх педагогів до науково-дослідної діяльності різнобічно висвітлена у психолого-педагогічних дослідженнях В. Андрущенка, Н. Амеліної, В. Борисова С. Гончаренка, П. Дмитренка, О. Дубасенюк, І. А. Зязюна, Є. Кулика, О. Пехоти, Ю. Риндіної, В. Романчикова, В. Сидоренка, С. Сисоєвої, Є. Спіцина, В. Тихонова, Л. Хомич та ін. У наукових працях висвітлено аспекти формування науково-дослідницьких умінь і навичок майбутнього вчителя. Зміст науково-дослідницької діяльності викладача закладу вищої освіти вивчені недостатньо. Метою даної статті є побудова структурної моделі науково-дослідної діяльності майбутніх викладачів закладів вищої освіти в період магістерської підготовки.

Учені звертаються до моделювання об’єктів, явищ чи процесів тоді, коли складно, або неможливо дослідити об’єкт у зв’язку з його недоступністю. Суть моделювання і полягає в заміщенні досліджуваного об’єкта іншим, спеціально для цього створеним. Під моделлю слід розуміти штучно створений об’єкт у вигляді конструкції, схеми, словесного опису, що відображає в більш простій формі взаємозв’язки, структурні особливості складників цього об’єкта. В „Енциклопедії освіти” визначення моделі звучить так: „Модель (фр. modele – зразок) – це уявна або матеріально- реалізована система, котра відображає або відтворює об’єкт дослідження і здатна змінювати його так, що її вивчення дає нову інформацію стосовно цього об’єкта” [1, с. 516].

Відомий педагог В. Штофф писав, що між моделлю і оригіналом існує відношення схожості, форма якого чітко виражена і точно зафіксована; модель

в процесі наукового пізнання є заміщенням об'єкта вивчення; вивчення моделі дає змогу отримати інформацію про оригінал[2,31].

Аналіз педагогічної літератури з проблем моделювання дозволили розробити структурну модель науково-дослідницької діяльності майбутнього викладача закладу вищої освіти. Розглянемо особливості науково-дослідницької діяльності педагогів.

Основна мета формування навиків науково-дослідницької діяльності майбутніх викладачів закладів вищої освіти визначена соціальними вимогами до особистості викладача, що відображено в Законі України «Про освіту». Акценти ставляться не на тому, що вивчав випускник, а на його набутих уміннях і якостях, необхідних для успішного здійснення професійної діяльності.

Соціальні вимоги до особистості викладача визначають мету статті: сформувати вміння організувати науково-дослідницьку діяльність майбутніх викладачів вищих навчальних закладів як провідну складову їх професійно-педагогічної компетентності.

Організація педагогічного процесу в закладі вищої освіти передбачає вироблення умінь студента обирати мету, самостійно визначати завдання, планувати власну діяльність, зокрема науково-дослідницьку, організовувати, виконувати, регулювати, контролювати її перебіг, аналізувати, оцінювати і коректувати її результати.

Володіння студентами дослідницькими знаннями, уміннями і навичками має передбачати організацію науково-дослідницької діяльності з урахуванням їх індивідуальних здібностей, уподобань, нахилів, інтересів. Це завдання може успішно розв'язуватися засобами особистісно-орієнтованого підходу. Зазначений методологічний підхід забезпечується дотриманням принципів „особистісно-орієнтованого навчання”, до яких М. Фіцула справедливо відносить пріоритет індивідуальності, самоцінності студента, який є суб'єктом навчального процесу, співвіднесення освітніх технологій на всіх рівнях освіти із закономірностями професійного становлення особистості, визначення змісту освіти рівнем розвитку сучасних соціальних, інформаційних, виробничих

технологій і майбутньої професійної діяльності, випереджувальний характер освіти, що забезпечує формування професійної компетентності майбутнього фахівця, визначення дієвості освітнього закладу організацією навчального середовища; врахування індивідуального досвіду студента, його потреби в самореалізації, самовизначенні, саморозвитку. [3, с. 281].

Так як науково-дослідницька діяльність пов'язана з оволодінням магістрантами дослідницькими знаннями, уміннями і навичками, то, орієнтуємось, насамперед, на основні дидактичні принципи – науковості, системності і послідовності, доступності, зв'язку навчання з життям, свідомості і активності, наочності, міцності засвоєння знань, умінь і навичок, індивідуального підходу. До принципів формування навиків науково-дослідницької діяльності майбутніх магістрів відноситься принцип єдності навчальної і науково-дослідницької діяльності студентів. Статус "магістранта" говорить про те, що в майбутньому він має займатися науковою діяльністю. За визначенням, яке подає тлумачний словник української мови, магістрант – це „той, хто готується захищати дисертацію на ступінь магістра” [4, с. 545]. Таким чином, навчальна і науково-дослідна діяльність магістрантів мають бути чітко поєднаними, доповнювати одна-одну, а позиція студента в самостійній навчально-пізнавальній діяльності уподібнюватися роботі педагога-дослідника. Реалізація принципу орієнтації на майбутню науково-педагогічну діяльність передбачає формування „культу професіонала” [5, с. 131], прагнення засобами змісту, методів, форм навчання надати процесу навчання в магістратурі професійно- педагогічної спрямованості. Дотримання зазначеного принципу пропонується введенням до програми підготовки магістрів-викладачів таких форм навчання як :проблемна лекція,ігрове заняття, виробнича практика з елементами дослідження, що дозволяють студентам системно опанувати майбутню професійну діяльність та сформувані, відповідно, особистісні якості педагога-дослідника; Щоб зреалізувати на практиці принцип проблемності навчання слід врахувати вимоги цієї категорії до змісту навчального матеріалу, методів, форм і засобів навчання, особливості проблемного навчання, які позитивно відрізняються від репродуктивного оволодіння знаннями.

Оволодіння майбутніми викладачами дослідницькими знаннями, уміннями і навичками можна лише у процесі власної самостійної діяльності. Кожен вчений, дослідник має самостійно визначати проблематику наукової діяльності, методи і форми роботи, підібрати засоби наукового пошуку, що відповідає принципу орієнтації на самовдосконалення, самоорганізацію студента.

Щоб результативно займатися науково-дослідницькою діяльністю, слід виховати в собі певні особистісні і творчі якості. Педагог Є.Регіпер до провідних якостей педагога відносить: любов до науки, „ненаситливий інтерес до таємниць природи”; професійні знання і уміння; терпіння; старанність, пунктуальність і ретельність; винахідливість; спостережливість; допитливість; уміння користуватися засобами дослідження; критичність; цікавість; увага і любов до дослідів; здатність узагальнювати; ініціативність; почуття нового, креативність; відповідальність і надійність; захопленість проблемами науки; честолюбство; організаторські здібності, комунікабельність[6,123].

Науково-дослідницька діяльність викладача вищого навчального закладу характеризується вмінням здійснювати науково-педагогічний пошук та залучати до цього процесу студентів. Формування такого вміння майбутнього викладача має здійснюватися при реалізації певних педагогічних умов, зокрема: цілеспрямоване оволодіння магістрантами методикою науково-педагогічного дослідження; систематичний розвиток мотивації студентів до науково-дослідницької діяльності; належна організація науково-дослідної роботи майбутніх магістрів. Забезпечення вказаних педагогічних умов діє через педагогічні технології, які реалізуються відповідними методами (пояснювально-ілюстративний, репродуктивний, проблемного викладу, частково-пошуковий, дослідницький, ігровий, дискусійний, вправи, тестування, проектний, аналіз дослідницьких ситуацій, продуктивної самостійної роботи, відеометод), та формами організації навчання (науково-дослідна робота, лекція (пояснювально-ілюстративна, проблемна, лекція-презентація), семінар-дискусія, тренінгові заняття, імітаційно-ігрове заняття, факультатив). У моделі передбачено певна етапність процесу науково-дослідницького становлення майбутнього викладача в умовах магістерської підготовки. Визначено такі

етапи формування навиків науково-дослідницької діяльності студентів: первинне знайомство з науково-дослідною роботою в галузі педагогіки вищої школи, формування мотивації магістрантів до оволодіння теорією та методами науково- педагогічних досліджень; залучення студентів до здійснення різних форм науково - дослідницької діяльності; оцінювання рівня підготовленості випускника магістерської програми до здійснення науково-педагогічного дослідження, самооцінка магістрантом власних навиків ефективно здійснювати науково-дослідницьку діяльність.

Отже, розроблена структурна модель формування навиків науково-дослідницької діяльності у підготовці майбутніх викладачів вищої школи. Модель систематизує науково-практичні дії щодо цілеспрямованого оволодіння магістрантами дослідницькими вміннями і якостями.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України; головний ред. В. Г. Кремень. К. : Юрінком Інтер, 2008. 1040 с.
2. Штофф В. А. Моделирование и философия. Л. : Наука, 1966. 301 с.
3. Фіцула М. М. Педагогіка вищої школи : Навч. посіб. Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка № 15 (274), 2013 56 2-ге вид., доп. К. : „Академвидав”, 2010. 456 с.
4. Новий тлумачний словник української мови: 42 000 слів у 4 т.: Для студ. вищих та середніх навчальних закладів / Уклад. В. Яременко, О. Сліпущко. К. : Аконіт, 1999. Т. 2. 911 с.
5. Шейко В. М. Організація та методика науково-дослідницької діяльності : Підручник. 5-те вид.,.К. : Знання, 2006. 307 с.
6. Регирер Е. И. Развитие способностей исследователя . М. : Наука, 1969. 229 с.

Відомості про автора

Ковальчук Віра Миколаївна - кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки імені Богдана Ступарика ДВНЗ «Прикарпатський національний

університет імені Василя Стефаника»; тел. 0669104361 vira1959@i.ua ;
сертифікат: ТАК ; про конференцію дізналась від колег.